

Protocol Overgang groep 2 naar groep 3

Natascha Zwiers

Specialist Jonge Kind

20-04-2017

INHOUDSOPGAVE

1	INLEIDING	2
2	SCHOOLRIJPHEID	2
3	HERFSTLEERLINGEN	3
4	KLEUTERBOUWVERLENGING	3
5	VERSNELLEN	3
6	PROCEDURE	4
6.1	HET SIGNAAL	4
6.2	PERIODE JANUARI TOT HET EIND VAN HET SCHOOLJAAR	4
6.3	DE BESLISSING	5
6.4	NAZORG	6
6.5	ONTWIKKELINGSVOORSPONG	6
6.6	BEWAKEN VAN DE DOORGAANDE LIJN TUSSEN GROEP 2 EN GROEP 3	6
7	LITERATUURLIJST	6
8	LEESTIPS	6
9	BIJLAGEN	7

1 INLEIDING

In het Nederlandse onderwijssysteem doen alleen de leerlingen die in de zomervakantie geboren zijn precies acht jaar over de basisschool. De andere leerlingen doen er korter of langer over, afhankelijk van de keuze van de school en de ouders.

Hoe ga je als school om met een kleuter die nog niet toe lijkt te zijn aan groep 3?

Je wilt het kind niet frustreren in groep 3, maar ook niet vervelen in groep 2.

In dit beleidsplan wordt beschreven wat schoolrijpheid en kleuterbouwverlenging inhoudt. Ook staat beschreven welke procedure De Kameleon volgt bij de beslissing voor een overgang naar groep 3.

'De ontwikkeling van kleuters verloopt niet in een vloeiende lijn, maar gaat met sprongen.'

2 SCHOOLRIJPHEID

Volgens Goorhuis-Brouweren Levering (2006) houdt schoolrijpheid in dat het kind voldoende competenties heeft ontwikkeld om te beginnen aan onder meer het gestructureerd proces van leren lezen, schrijven en rekenen.

Litière (2008) vult hierbij aan dat ook de motorische ontwikkeling van groot belang is. Hij beschrijft schoolrijpheid als de fase waarin een kleuter rijp is om naar groep 3 te gaan. Het kind heeft dan een bepaald ontwikkelingspeil bereikt voor diverse vaardigheden die belangrijk zijn bij het schoolse leren.

De betreffende vaardigheden zijn cognitief, emotioneel, motorisch en sociaal van aard. Wanneer een kind schoolrijp is, betekent dit dat het driedelig mensbeeld in evenwicht is: denken (cognitief), kunnen (motoriek) en voelen/willen (emotioneel).

Er wordt onderscheid gemaakt tussen kindfactoren en omgevingsfactoren die de school-rijpheid bepalen. De interactie tussen kind, school, ouders en maatschappij zorgt voor schoolrijpheid.

Kenmerken schoolrijpheid

Goorhuis-Brouweren Levering (2006) beschrijven in hun boek kenmerken van schoolrijpheid. Een schoolrijp kind is trots op zichzelf en staat concreet in de wereld. Het kind kan een logisch opgebouwd en verstaanbaar verhaal vertellen. Er is beheersing over de grove en fijne motoriek en het kind kan de wereld los van zichzelf beschouwen en analyseren. Een schoolrijpkind kan aandachtig met een werkje bezig zijn gedurende zo'n 20 minuten en kan aandachtig luisteren naar instructies. Daarnaast kan het zich aan regels houden en in een groep functioneren.

Litière (2008) benadrukt dat een kind wel schoolrijp kan zijn als bepaalde voorwaarden nog niet helemaal zijn vervuld. In groep 3 kan nog aan de verschillende voorwaarden voor schoolrijpheid gewerkt worden. De intelligentie en motoriek worden benoemd als absolute basisvoorwaarde. Een kind heeft de nodige cognitieve bagage nodig om te kunnen leren.

Basisfuncties schoolrijpheid

De basisfuncties waaruit schoolrijpheid bestaat zijn lichamelijke rijpheid, motorische ontwikkeling, ontwikkeling van de voorkeurshand, oriëntatie in de tijd en ruimte en visuele en auditieve waarneming. Ook het geheugen, de taalbeheersing, rijpheid voor lezen en rekenen en sociale ontwikkeling horen hierbij.

Andere factoren

Andere factoren die minstens even belangrijk zijn voor een succesvolle overstap naar groep 3 zijn zelfvertrouwen, aanpassingsvermogen, zelfstandigheid, aandachts- en concentratievermogen, gestructureerd werken en prestatiemotivatie. In feite moet dus de totale persoonlijkheidsontwikkeling van het kind klaar zijn om te leren en het kind moet ook zelf willen leren. Is het kind niet gemotiveerd, is hij/zij niet taakgericht, dan

bestaat de kans dat het kind niet echt openstaat voor het aanleren van vaardigheden zoals lezen en rekenen. Het kind wil nog spelen, is nog niet rijp, is met zijn/haar gedachten ergens anders. Een kleuter kan dus functierijp zijn en toch niet schoolrijp.

3 HERFSTLEERLINGEN

De zogenaamde 'herfstleerlingen', de kinderen die tussen 1 oktober en 1 januari zijn geboren, hebben ofwel een relatief lange (acht en driekwart jaar) ofwel een relatief korte (zeven en driekwart jaar) basisschoolloopbaan, als ze verder ononderbroken de groepen doorlopen.

De Kameleon hanteert de 1 januari-grens als peildatum als criterium voor doorstroom naar groep 2 of 3.

Individuele kindfactoren, met name de sociaal-emotionele ontwikkeling, worden het meest frequent genoemd als doorslaggevend criterium bij de beslissing een herfstleerling wel of niet over te laten gaan naar groep 3.

4 KLEUTERBOUWVERLENGING

In groep 2 blijkt jaarlijks ongeveer 1 op de 10 kinderen te blijven zitten, dit wordt kleuterbouwverlenging genoemd. Jongens blijven vaker langer in groep 2 in vergelijking met meisjes. Ook kinderen uit achterstandsgroepen komen eerder in aanmerking voor kleuterbouwverlenging. De sociaal-emotionele ontwikkeling geeft vaak de doorslag voor het verlengen. Het sociale gedrag, zelfvertrouwen en welbevinden is ondergemiddeld. De werkhouding blijft achter op klasgenoten. De cognitieve capaciteiten zijn lager en kinderen scoren niet goed op de toetsen.

Effect van kleuterbouwverlenging

Verschillende onderzoeken (Luyten, Staman & Visscher 2013, Driessen, Leest, Mulder, Paas & Verrijt 2014) laten zien dat de meeste kinderen die groep 2 over doen daar hooguit tijdelijk profijt van hebben. Dit geldt zowel voor leerprestaties als voor de sociaal-emotionele ontwikkeling. In groep 3 kunnen de kleuterbouwverlengers meestal wel goed meekomen, maar in de hogere groepen bouwen ze vaak opnieuw een achterstand op.

Roeleveld en Van der Veen (2007) pleitten er in 2007 al voor dat scholen meer terughoudend met kleuterbouwverlenging omgaan en zich meer richten op preventieve en diagnostiserende maatregelen in de kleuterbouw.

Koning (2011) benadrukt dat de kleuterbouwverlenging functioneel moet zijn. De beginsituatie waarin het niveau van het kind aangegeven wordt moet vastgelegd worden en er moet aangegeven worden hoe de ontwikkeling verder gestimuleerd gaat worden tijdens kleuterbouwverlenging.

5 VERSNELLEN

Kinderen waarbij overwogen wordt om vroegtijdig naar groep 3 te gaan moeten een zeer duidelijke voorsprong hebben op leeftijdsgenoten. Op alle gebieden kan het kind uitstekend mee doen met groep 2 en het liefst nog beter presteren, gedurende een langere tijd. Bij veel kinderen in de kleuterleeftijd is er sprake van ontwikkelingsvoorsprongen die later weer ingelopen kunnen worden door anderen. Er blijft sprake van *hoge uitzonderingen*, omdat er in groep 2 veel aandacht geschonken wordt aan de brede ontwikkeling van het kind.

Ontwikkelingspsycholoog Vervaeke uit zijn zorgen over een te snelle overgang en waarschuwt scholen en ouders voor een te snelle overgang. Kleuters zouden te weinig spelen op school en te vroeg beginnen met lezen, schrijven en rekenen.

Vervaeke (2009) vindt dat kleuters vaak te snel naar groep 3 gaan en zo meer kans lopen op ontwikkelingsachterstanden. Als kinderen iets moeten doen wat boven hun krachten uitsteekt, verliezen ze de interesse en bevorderen ze faalangst. Het kind moet op de tenen lopen en vervolgens gaan schoolprestaties achteruit.

6 PROCEDURE

Halverwege het schooljaar groep 2 stellen de leerkrachten de vraag of de doorgaande ontwikkeling van een kind wel gebaat is bij een overgang naar groep 3. Soms zijn kinderen in groep 2 nog zo gericht op het spelen en open onderwijsituaties dat de overgang naar groep 3 geen doorgaande ontwikkeling kan garanderen. Er kan sprake zijn van specifieke ontwikkelingsproblemen. Dit houdt in dat de overgangsbepaling van groep 2 naar groep 3 zeer overwogen genomen dient te worden.

In groep 2 kan onderscheid gemaakt worden tussen:

- onrijpe kinderen (hoofdstuk 2).
- herfstkinderen (hoofdstuk 3).
- kinderen met een beperkte ontwikkelingsmogelijkheid.
- kinderen die op niveau zijn volgens de SLO doelen (bijlage 9.1).
- kinderen die nog geen zes jaar zijn, maar verder zijn dan hun leeftijdsgenoten (hoofdstuk 5).

Bij kinderen waar twijfels over ontstaan zijn of het kind wel toe is aan groep 3, wordt er de procedure gevolgd die hierna beschreven staat:

6.1 HET SIGNAAL

Het serieus nemen van een overgangsbepaling begint op De Kameleon in januari van leerjaar 2. In deze periode wordt de middentoets Taal voor Kleuters en Rekenen voor Kleuters (Cito) afgenomen. Ook worden d.m.v. observaties de A-doelen (doelen eerste half jaar, gebieden: taal, rekenen, motoriek, spel, sociaal-emotioneel) vanuit de leerlijnen geregistreerd in het leerlingvolgsysteem (Parnassys). Tijdens de groepsbespreking met de intern begeleider worden de zorgen van de ontwikkeling van het kind besproken. Mochten er twijfels ontstaan op grond van de observaties en resultaten, worden de ouders daarvan op de hoogte gesteld tijdens een oudergesprek. Tevens hebben er al eerder oudergesprekken plaatsgevonden in september (startgesprek) en november (sociaal-emotionele ontwikkeling van het kind). Tijdens het oudergesprek worden de twijfels uitgesproken of het kind met ingang van het volgend schooljaar wel in groep 3 kan starten.

6.2 PERIODE JANUARI TOT HET EINDE VAN HET SCHOOLJAAR

In het gesprek met de ouders worden naast de zorgen m.b.t. de schoolloopbaan van het kind ook besproken wat we gaan doen om de ontwikkeling van het kind te stimuleren. Het kind zal naast de A-doelen werken aan de extra doelen vanuit de leerlijnen.

De ouders worden geïnformeerd wanneer we de definitieve bepaling nemen over het vervolg van de schoolloopbaan van het kind. Het besluit wordt half mei genomen (uitzonderingen: juni). Bij jonge kinderen doen we dat zo laat mogelijk, omdat jonge kinderen vaak in een korte tijd nog grote ontwikkelingen kunnen door maken. Daarbij verhogen we de kans op een goede bepaling. De intern begeleider wordt in het hele proces erbij betrokken.

In deze periode worden er om de 6 weken oudergesprekken gepland om de ouders op de hoogte te stellen van de ontwikkeling van het kind. Intern begeleider kan hierbij aanwezig zijn. Hierdoor worden ouders actief betrokken en kunnen meedenken over de vervolgstappen.

6.3 DE BESLISSING

Het nemen van de beslissing t.a.v. de schoolloopbaan van het kind doen we aan de hand van een aantal overwegingen, waarin het kind gewogen wordt op een aantal aspecten. Naar aanleiding hiervan wordt een verantwoorde beslissing genomen.

Aspecten (op volgorde van waardering):

Aan welke eisen moet de ontwikkeling van het kind voldoen om een soepele overgang naar groep 3 te kunnen realiseren?

*Het sociaal-emotionele aspect weegt zwaarder dan de andere aspecten.

Sociaal- emotionele ontwikkeling:

- Voldoende zelfvertrouwen
- Weerbaarheid/zelfredzaamheid: opkomen voor zichzelf, weinig hulp nodig hebben, indien nodig hulp durven vragen.
- Sociale omgang met klasgenoten en leerkracht: positief contact kunnen leggen met anderen.

Werkhouding, leermotivatie en taakgerichtheid:

- Actief meedoen tijdens klassikale activiteiten, betrokken zijn.
- Zelfstandig werken: een langere tijd geconcentreerd taakjes kunnen uitvoeren.
- Belangstelling tonen voor ontwikkelingsmaterialen. Initiatief nemen.
- Zithouding: gedurende periode op een stoel kunnen blijven zitten.
- Concentratie: korte periode aandacht vast kunnen houden voor de leerkracht.
- Leermotivatie: interesse hebben in letters/klanken en getallen en/of andere taal- en rekenactiviteiten.
- Werkprestaties: het niveau van het werk en verzorging zijn leeftijdsadequaat.

Spelontwikkeling

- Er is sprake van uitgebreid rollenspel: interactief en thematisch.
- Rollen worden op elkaar afgestemd en kan een rol voor een langere tijd vasthouden.
- Zoekt uitdaging in het spel.

Cognitieve ontwikkeling:

- De taal- en rekendoelen vanuit de leerlijnen zijn voldoende behaald.

Overige aspecten:

- Motorisch ontwikkelingsniveau: de ontwikkeling van de grove motoriek (bewegen met het gehele lichaam) vertoont geen achterstand. De fijne motoriek (pengreep) en coördinatie van waarnemen en bewegen (oog-handcoördinatie) geeft geen problemen.
- Omstandigheden groep 3: De omstandigheden in de toekomstige groep 3 zullen voor het kind optimaal zijn.
- Leeftijd van het kind: kinderen die de leeftijd van 6 jaar hebben bereikt.
- Uiterlijke lichamelijke ontwikkeling: kinderen die qua lengte en/of lichaamsbouw boven het gemiddelde zitten.

De beslissing om het kind te laten doubleren in groep 2 wordt genomen door ouders, leerkracht en intern begeleider. Er wordt met de ouders besproken hoe het kind begeleid zal worden bij kleuterverlenging. Daarbij kan het gaan om het kind de gelegenheid te geven zich verder te ontwikkelen, het bieden van speciale begeleiding en het uitbreiden van het voorbereidend taal- en rekenproces voor kinderen die gedurende het jaar toe zijn aan lezen. Dit wordt vastgelegd in een handelingsplan voor het volgende schooljaar.

Mocht het voorkomen dat de ouders en de leerkracht niet tot een gezamenlijke beslissing kunnen komen, dan

neemt de school (directie en intern begeleider) het uiteindelijke besluit. Ook dit wordt vastgelegd in het kinddossier.

6.4 NAZORG

In november van het hierop volgend schooljaar zal er een oudergesprek plaatsvinden waarin de ontwikkeling van het kind besproken wordt. Ook wordt de begeleiding geëvalueerd en indien nodig aangepast. Er worden afspraken gemaakt over de vervolgstappen. Gedurende de eerste periode van het nieuwe schooljaar worden ouders intensief betrokken bij de voortgang van de ontwikkeling van het kind.

6.5 ONTWIKKELINGSVOORSPRONG

Kinderen met een ontwikkelingsvoorsprong worden a.d.h.v. specifieke onderwijsbehoeften begeleid. Gedurende het schooljaar wordt het kind gestimuleerd om oefeningen en activiteiten te gaan doen op een moeilijker niveau. Hiervoor gebruiken we de C-doelen vanuit de leerlijnen. De begeleiding zorgt voor extra uitdaging voor het kind.

De Kameleon heeft niet als voorkeur om een kind vroegtijdig naar groep 2 over te laten gaan. Vaak kan het kind op cognitief gebied de leerstof van groep 3 wel aan, maar blijft de sociaal-emotionele ontwikkeling achter. Er wordt een duidelijk plan van 2 leerjaren gemaakt in overleg met ouders en intern begeleider. Daarin staat hoe het kind begeleid wordt in zowel leerjaar 2 als 3.

6.6 BEWAKEN VAN DE DOORGAANDE LIJN TUSSEN GROEP 2 EN GROEP 3

Het is van belang dat de leerkrachten van zowel groep 2 als groep 3 met elkaar in gesprek blijven. Daarbij worden ervaringen uitgewisseld en blijft het voor beide leerjaren duidelijk wat er verwacht wordt. Door deze kennis kunnen de kleuterleerkrachten anticiperen op activiteiten die voorbereidend zijn voor groep 3. Ook is er ruimte voor visitatie consultatie. Leerkracht kunnen bij elkaar in de klas kijken om gericht te observeren.

7 LITERATUURLIJST

- Driessen, G., Leest, B., Mulder, L., Paas, T. & Verrijt, T. (2014), *Zittenblijven in het Nederlandse basisonderwijs: Een probleem?* Nijmegen: ITS.
- Goorhuis-Brouwer, S. en Levering, B. (2006). *Dolgedraaid*. Amsterdam: SWP
- Heijden, A. Van der. (2009). Kleuterbouwverlening. Een blijvend dilemma? *Het jonge kind*, april 2009, p. 4-7
- Koning, L. (2011). De herfstkinderen in groep 1 en 2. *Praxisbulletin*, mei 2011, p. 16-19
- Litière, M. (2008). *Juf, mag ik overvaren*. Tiel, België: Lannoo
- Luyten, H., Staman, L., & Visscher, A.J. (2013). *Leerachterstanden van vertraagde leerlingen op normaalvorderende leeftijdgenoten*.
- Roeleveld, J., & Veen, I. van der (2007). *Kleuterbouwverlenging in Nederland: omvang, kenmerken en effecten*.

8 LEESTIPS

Meer interessante artikelen:

- Bouwman, A. & Vries, P. De (2016). *Kleuterverlenging, betrek ouders bij het keuzeprocess*. HJK, 43 (10), 4-7.

- Brouwers, H. (2010). *Kiezen voor het jonge kind*. Bussum, Nederland: Coutinho.
- Grift, V. van der (2015). *Peuteren en Kleuteren*. Amsterdam: SWP
- Haarman, E. (2016). *Is groep 3 klaar voor het kind?* HJK 44 (30), 4-7
- Huizenga, J., & Damstra, G. (2016). *Beleid en inspectie. Doorstroom van kleuters (1)*
- Methodes, materialen en screeningsinstrumenten (SLO):
www.slo.nl/primair/themas/jongekind/materialen
- Smeets, J. (2009). *Najaarskleuters. In de basisschool*. HJK, 37 (4), 12-15
- Gaalen, E. van, & Keultjes, H. (2016, 12 september). *Staatssecretaris Dekker wil 'doorkleuteren' stoppen*. Geraadpleegd van <http://www.parool.nl/binnenland/staatssecretaris-dekker-wil-doorkleuteren-stoppen~a4374772/>
- Smits, R. (2016, 19 september). *Er is helemaal niks mis met een jaartje 'doorkleuteren'*. Geraadpleegd van <https://www.vn.nl/er-is-helemaal-niks-mis-met-een-jaartje-doorkleuteren/>

9 BIJLAGEN

Sociaal-emotionele ontwikkeling van het jonge kind: de doelen

slo

	Voor aanvang groep 1 Het kind...	Eind groep 2 Het kind...
Zelfbeeld/Ontwikkeling van identiteit	<ul style="list-style-type: none"> ▶ benoemt zichzelf als 'ik' ▶ gebruikt en begrijpt het woord 'wij' (kent enkele namen) ▶ ontdekt de verschillen en overeenkomsten tussen zichzelf en de andere kinderen in de groep: bijvoorbeeld in lichaamskenmerken, karaktereigenschappen, voorkeuren/afkeuren, afkomst en traditie ▶ toont non-verbaal eigen gevoelens ▶ kan basisemoties onderscheiden ▶ krijgt controle over zichzelf 	<ul style="list-style-type: none"> ▶ heeft kennis van zichzelf ▶ heeft kennis van de ander (kent alle kinderen bij naam) ▶ ervaart de verschillen en overeenkomsten tussen zichzelf en de andere kinderen in de groep: bijvoorbeeld in lichaamskenmerken, karaktereigenschappen, voorkeuren/afkeuren, afkomst en traditie ▶ kan gevoelens onder woorden brengen ▶ kent zijn/haar eigen emoties ▶ kan zijn/haar emoties beheersen
Ontwikkeling van zelfstandigheid	<ul style="list-style-type: none"> ▶ voelt zich op zijn/haar gemak in de eigen groep ▶ durft te experimenteren / probeert nieuwe dingen uit om grenzen te ontdekken ▶ weet dat 'nee' zeggen een reactie oplevert van de ander ▶ kan aangeven dat het hulp nodig heeft ▶ wil graag dingen zelf doen ▶ leert ervaren wat hij/zij al kan ▶ kan zich waarschijnlijk grotendeels zelf redden (maar heeft wel hulp nodig bij het aan- en uitkleden, vooral bij ritsen en knopen openmaken; is overdag zindelijk) ▶ helpt actief mee met het opruimen van de gebruikte materialen 	<ul style="list-style-type: none"> ▶ kan zich handhaven binnen de eigen groep ▶ heeft vertrouwen in zijn/haar eigen kunnen ▶ kan zijn mening geven ▶ vraagt iemand anders om hulp ▶ kan zelfstandig taken uitvoeren ▶ staat stil bij wat hij/zij al kan ▶ kan zich zelf redden (kan ritsen en knopen open- en dichtdoen; kan zich aankleden zonder hulp; gaat zelfstandig naar de w.c.) ▶ ruimt zelfstandig (spel)materialen op
Sociaal gedrag/ Ontwikkeling van sociale vaardigheid	<ul style="list-style-type: none"> ▶ kijkt veel naar andere kinderen ▶ toont belangstelling en sympathie voor andere kinderen ▶ probeert om met andere kinderen te spelen, meestal doen-alsof spelletjes ▶ kan al een beetje met andere kinderen iets delen, bijvoorbeeld speelgoed - neemt een afwachtende houding aan bij het samenspel ▶ zorgt voor andere kinderen, bijvoorbeeld aaien over het hoofdje van een baby ▶ kan anderen al een beetje helpen en vindt dat ook fijn om te doen ▶ kan van tijd tot tijd op zijn/haar beurt wachten ▶ denkt en handelt nog vanuit zichzelf wat mag en niet mag ▶ staat open voor nieuwe situaties en opdrachten ▶ kan eenvoudige gevoelens bij anderen waarnemen (inschatten) ▶ begint bewust patronen te ontdekken in het eigen gedrag en het gedrag van anderen ▶ toont belangstelling en sympathie voor andere kinderen ▶ accepteert dat het niet alles even goed kan ▶ maakt aan een ander kind duidelijk wat ze wel/niet wil 	<ul style="list-style-type: none"> ▶ zoekt contact met anderen ▶ heeft vertrouwen in een ander ▶ kan met anderen kinderen spelen ▶ werkt samen met andere kinderen aan een gezamenlijke opdracht ▶ merkt of en wanneer een ander kind hulp nodig heeft ▶ biedt hulp aan/ kan anderen helpen ▶ leert wat afspraken en regels zijn ▶ leert welke regels er zijn en hoe zich daaraan te houden ▶ past zich aan bij nieuwe situaties ▶ houdt rekening met gevoelens en wensen van anderen ▶ kent de emoties en gevoelens van andere kinderen en kan die interpreteren ▶ toont bewondering voor elkaars vaardigheden en mogelijkheden ▶ kent de sterke en zwakke punten van een ander ▶ ervaart dat er door tegenstrijdige belangen conflicten kunnen ontstaan die je samen kunt oplossen

	Voor aanvang groep 1 Het kind... ¹	Eind groep 2 Het kind... ²
Werkhouding en concentratie	▶ denkt en reageert vooral intuïtief	▶ kan gericht vragen stellen
	▶ heeft plezier in het leren van nieuwe dingen	▶ heeft plezier in de taak
	▶ kan rustig werken voor een kortdurende periode	▶ is in staat om iets af te maken
	▶ probeert zelf problemen op te lossen tijdens het werken	▶ zet door wanneer iets niet direct lukt
	▶ kan een bekende opdracht die duidelijk is zelfstandig uitvoeren	▶ voert zelfstandig opdrachten uit

Taalontwikkeling van het jonge kind: de doelen

Mondelinge taalvaardigheid	Voor aanvang groep 1 Het kind... ¹	Eind groep 2 Het kind... ²
Woordenschat en woordgebruik	<ul style="list-style-type: none"> ▶ heeft een passieve woordenschat van gemiddeld 4000 woorden ▶ heeft een actieve woordenschat van gemiddeld 2000 woorden ▶ gebruikt woorden in een andere situatie 	<ul style="list-style-type: none"> ▶ heeft een passieve woordenschat van gemiddeld 7000 woorden ▶ heeft een actieve woordenschat van gemiddeld 3500 woorden ▶ gebruikt een nieuw geleerd woord in een andere situatie
	<ul style="list-style-type: none"> ▶ gebruikt steeds meer verschillende en complexere woorden <p style="text-align: center;">SPECIFICATIES</p> <ul style="list-style-type: none"> ▶ kent het verschil tussen ik, jij, hij/zij ▶ gebruikt verleden tijd, bijvoorbeeld: 'We gingen naar de dierentuin.' ▶ gebruikt onbepaalde voornaamwoorden, bijvoorbeeld: iedereen, alles... ▶ gebruikt bijvoeglijke naamwoorden, bijvoorbeeld: kleine, rode... ▶ gebruikt het woordje 'er', bijvoorbeeld: 'Er zit een poes in de tuin.' 	<ul style="list-style-type: none"> ▶ gebruikt steeds meer verschillende en complexere woorden <p style="text-align: center;">SPECIFICATIES</p> <ul style="list-style-type: none"> ▶ betekenisgrenzen worden scherper, bijvoorbeeld: het kind gebruikt het woord huis niet meer voor alle gebouwen maar maakt onderscheid tussen een kasteel, kerk, bungalow, etc... ▶ kent het verschil tussen enkel- en meervoudsvormen en kan dit interpreteren, bijvoorbeeld: 'Daar staat een trein.' versus: 'Dat zijn ook treinen.' ▶ begrijpt ontkenning, bijvoorbeeld: 'ik wil niet dat jij dat doet.' of 'Er zijn geen appels meer.'
	<ul style="list-style-type: none"> ▶ heeft 75% van de klinkers en medeklinkers van het Nederlandse taalsysteem verworven <p style="text-align: center;">SPECIFICATIES</p> <ul style="list-style-type: none"> ▶ laat onbeklemtoonde lettergrepen niet langer weg (zegt bijvoorbeeld niet langer 'naan' maar 'banaan') ▶ heeft nog moeite met clusters van medeklinkers (zegt bijvoorbeeld 'tap' i.p.v. 'trap') ▶ laat laatste medeklinker soms nog weg (vooral 'l' en 'r', zegt bijvoorbeeld 'kame' i.p.v. 'kamer') 	<ul style="list-style-type: none"> ▶ beheerst het Nederlandse klanksysteem <p style="text-align: center;">SPECIFICATIES</p> <ul style="list-style-type: none"> ▶ maakt duidelijker onderscheid tussen klanken in woordgrenzen, bijvoorbeeld: het kind zegt niet langer 'isse fiets' maar 'dit is een fiets' ▶ soms nog slissend 's' of stroeve 'r' ▶ articuleert soms wat onduidelijk ▶ moeite met 'vreemde klanken' (voor kinderen in een Nederlandse thuissituatie kunnen dit klanken in leenwoorden zijn (garage, lunch); anderstalige kinderen kunnen moeite hebben met het onderscheid tussen lange en korte klanken in het Nederlands (man/maan, vis/vies) ▶ moeite met 'sp' aan woordeinde (bijvoorbeeld 'wesp')
Vloeiend en verstaanbaar vertellen	<ul style="list-style-type: none"> ▶ vertelt over wat hij gedaan of meegemaakt heeft op verstaanbare en begrijpelijke wijze ▶ benoemt en beschrijft alledaagse aspecten, zoals mensen, plaatsen en dingen ▶ beschrijft veel voorkomende handelingen, zoals eten of naar bed gaan <p style="text-align: center;">SPECIFICATIES</p> <ul style="list-style-type: none"> ▶ maakt zinnen met een vervoegd werkwoord, bijvoorbeeld: 'Peter heeft zuiger uit(ge)daan.' ▶ maakt eenvoudige samengestelde zinnen (en, dan, toen, en dan, en toen...) ▶ maakt vraagzinnen (wie, wat, waar, hoe...) ▶ kan praten over thema's buiten het hier-en-nu ▶ heeft nog moeite met lange zinnen ▶ maakt nog regelmatig fouten met onregelmatige vervoegingen (zegt bijvoorbeeld 'ik loopte/liegde') 	<ul style="list-style-type: none"> ▶ vertelt uitvoerig en samenhangend over wat hij gedaan of meegemaakt heeft ▶ benoemt en beschrijft alledaagse aspecten, zoals mensen, plaatsen en dingen met gebruik van complexe zinsconstructies ▶ beschrijft een aantal veel voorkomende handelingen met gebruik van complexe zinsconstructies ▶ gebruikt complexe taalfuncties als redeneren en concluderen <p style="text-align: center;">SPECIFICATIES</p> <ul style="list-style-type: none"> ▶ begrijpt en gebruikt steeds meer verschillende werkwoordsvervoegingen, bijvoorbeeld: 'ik loop, jij/hij loopt, wij lopen' en 'ik/jij/hij liep, wij liepen' ▶ kan een plotstructuur redelijk verwoorden ▶ maakt samengestelde zinnen (omdat, want, maar, of, die, dat, welke) ▶ maakt gebruik van uitbreidingen en vraaggesprekken, bijvoorbeeld: niet langer antwoorden met een simpel 'ja' of 'nee', maar 'Nee, ik lust geen pindakaas; ik wil hagelslag!' ▶ vertelt over gebeurtenissen in het verleden en trekt daarbij conclusies, bijvoorbeeld: 'Opa was niet gekomen; ik denk dat hij ziek was.' ▶ houdt steeds meer rekening met de mentale staat van anderen (bijvoorbeeld gevoelens, gedachten, verlangen en kennis van de luisteraar) ▶ maakt beter onderscheid tussen taalgebruik in verschillende situaties (thuis, op school, etc.) ▶ heeft nog moeite met het leggen van logische verbanden, bijvoorbeeld: 'Vergeleken met jou is Maarten erg klein.' ▶ heeft nog veel moeite met passieve zinnen, bijvoorbeeld: 'Els wordt door Kees geslagen.'
Luisteren	<ul style="list-style-type: none"> ▶ kan eenvoudige instructie begrijpen en uitvoeren ▶ luistert naar een op de leeftijd afgestemd verhaal en ontwikkelt verhaalbegrip door het interactief voorlezen ▶ luistert naar een op de leeftijd afgestemde radio/televisiefragment/gesproken tekst op internet ▶ luistert naar een ander 	<ul style="list-style-type: none"> ▶ kan meervoudige instructie en mededelingen begrijpen en uitvoeren, bijvoorbeeld 'als de bel gaat pak je je tas en ga je netjes in de rij staan.' ▶ luistert naar een op de leeftijd afgestemd verhaal en begrijpt het verhaal of de informatieve tekst ▶ luistert naar een op de leeftijd afgestemde radio/televisiefragment/gesproken tekst op internet ▶ laat zien dat hij naar een ander luistert en geeft gepaste feedback, bijvoorbeeld door te knikken of te antwoorden

Mondelinge taalvaardigheid

Voor aanvang groep 1
Het kind... "

Eind groep 2
Het kind... "

Gesprekjes voeren

- ▶ kan een gesprek voeren met leidster en ander kind
- ▶ kent enkele gespreksregels
- ▶ reageert spontaan op ander kind of leidster, bijvoorbeeld door iets over zichzelf te vertellen
- ▶ geeft antwoord op vragen van de leidster of ander kind

- SPECIFICATIES**
- ▷ wie, wat, waarvragen
 - ▷ aanwijsvragen
 - ▷ luistervragen
 - ▷ voorspelvragen
 - ▷ keuzevragen (tussen twee dingen kiezen)

- ▶ kan op eigen initiatief een gesprek beginnen met de leerkracht en ander kind
- ▶ kent en handelt naar de gespreksregels, zoals wachten tot een ander is uitgesproken
- ▶ kan op communicatief adequate wijze spontaan vertellen over onderwerpen die hem bezighouden
- ▶ geeft gepast antwoord op vragen van de leerkracht of ander kind

- SPECIFICATIES**
- ▷ hoe, waarmee, wanneer, etc.-vragen
 - ▷ denkvragen
 - ▷ tegendeelvragen (Bij een plaatje van een eend: 'Is dat een kikker?')
 - ▷ keuzevragen (kiezen tussen meerdere en complexere zaken)
 - ▷ indirecte vragen (bijvoorbeeld: 'ik zou graag weten waarom je dat deed')
 - ▷ reflectieve vraag (bijvoorbeeld: 'hoe vind je dat het ging?')

Mening uiten en vragen stellen

- ▶ leert vergelijkingen te maken en zijn mening te geven
- ▶ stelt vragen om ergens meer over te weten te komen: wat, wie, waar, waarom.
- ▶ vraagt om hulp

- ▶ kan zijn mening verwoorden, o.a. door gebruik van 'ik vind' zinnen
- ▶ stelt vragen en gebruikt vraagzinnen om ergens meer over te weten te komen: hoeveel, waarmee, welke, wanneer, etc.
- ▶ kan op een gepaste wijze de hulp van anderen inroepen

Taalontwikkeling van het jonge kind: de doelen

Ontluikende- en beginnende getletterdheid	Voor aanvang groep 1 Het kind... "	Eind groep 2 Het kind... "
Leesplezier	<ul style="list-style-type: none"> ▶ beleeft zichtbaar plezier aan voorlezen, boeken en rijmpjes 	<ul style="list-style-type: none"> ▶ toont zijn plezier in voorlezen en boeken
Oriëntatie op boek en verhaal	<ul style="list-style-type: none"> ▶ ontdekt de samenhang tussen illustratie en tekst ▶ heeft ervaring opgedaan met boeken en de manier waarop boeken (voor)gelezen worden ▶ ontdekt de structuur in verhalen ▶ kan de inhoud van het boek al een beetje voorspellen op basis van de omslag van het boek ▶ kan een verhaal na vertellen aan de hand van een plaatjesboek ▶ kan de leidster nadoen als zij stukjes uit het boek uitbeeldt 	<ul style="list-style-type: none"> ▶ begrijpt dat illustraties en tekst samen een verhaal vertellen ▶ weet dat een boek gelezen wordt van voor naar achter, een bladzijde van boven naar beneden, en regels van links naar rechts ▶ weet dat verhalen een opbouw hebben en dat een boek een begin en einde heeft ▶ weet dat de voor- en achterkant van het boek informatie over de inhoud geven ▶ kan een op de leeftijd afgestemd voorgelezen verhaal navertellen, met of zonder behulp van illustraties ▶ kan een voorgelezen verhaal naspelen met behulp van aanwijzingen van de leerkracht
Oriëntatie op geschreven taal	<ul style="list-style-type: none"> ▶ ontdekt dat tekens gebruikt worden om iets te vertellen of leren ▶ ervaart dat dingen die opgeschreven zijn je iets kunnen leren ▶ ervaart dat dingen die je zegt, opgeschreven kunnen worden ▶ ontdekt het verschil tussen 'lezen' en 'schrijven' ▶ bladert door (prenten)boeken en speelt alsof hij eigen en anderms teksten kan 'lezen' ▶ kan, met behulp van volwassenen, eigen boodschappen in een primitieve 'geschreven' versie vastleggen 	<ul style="list-style-type: none"> ▶ weet dat tekens gebruikt worden om iets te vertellen of leren ▶ weet dat je briefjes, boeken, tijdschriften, etc. kan lezen om iets te weten te komen ▶ weet dat je iets op kan schrijven (op papier of op de computer) als je iets wilt vertellen ▶ weet wanneer er sprake is van 'lezen' en 'schrijven' en kan 'lezen' en 'schrijven' van elkaar onderscheiden ▶ herkent en benoemt (enkele) letters, bijvoorbeeld de eigen naam ▶ schrijft tekens die op letters (beginnen te) lijken
Fonemisch bewustzijn en alfabetisch principe	<ul style="list-style-type: none"> ▶ wordt zich bewust van klanken in woorden ▶ doet mee met spelletjes rond taal (bijvoorbeeld het afmaken van het laatste woord van een liedje) ▶ ontdekt de relatie tussen klanken en letters ▶ doet ervaring op met rijmen ▶ herkent symbolen, bijvoorbeeld: P (parkeren), L (lesauto), AH (Albert Heijn) 	<ul style="list-style-type: none"> ▶ kan betekenisonderscheidende klanken (fonemen) in woorden onderscheiden ▶ doet mee met woord-/klankspelletjes, bijvoorbeeld door woorden in klankgroepen te verdelen en daarbij te klappen ▶ weet dat letters met klanken corresponderen ▶ herkent en gebruikt rijmwoorden ▶ is gemotiveerd om de betekenis van geschreven taal te achterhalen
Taalbeschouwing	Voor aanvang groep 1 Het kind... "	Eind groep 2 Het kind... "
	<ul style="list-style-type: none"> ▶ is op speelse wijze bezig met taal, praat bijvoorbeeld volwassenen na met een gespeelde 'volwassen' stem of maakt eigen woorden, bijvoorbeeld: kind krijgt een drinkbeker en wil ook een 'eetbord'. ▶ wordt zich bewust van eigen taalgebruik, zegt bijvoorbeeld: 'toen ik een baby was heb ik niet gepraat, hè?' ▶ wordt zich bewust dat je over taal kan praten 	<ul style="list-style-type: none"> ▶ reflecteert op eigen taalgebruik en dat van anderen, bijvoorbeeld door een grapje te maken over taal of te vragen naar betekenis ▶ verbetert eigen taalgebruik ▶ praat (in kringgesprek) over taal en praten

SPECIFICATIES

- ▶ leeft mee met personages in op de leeftijd afgestemde prentenboeken
- ▶ kan uitleggen hoe een personage zich voelt
- ▶ uit zijn gevoelens/mening over een voorgelezen verhaal of rijmpje, zoals leuk, grappig of stom

Rekenontwikkeling van het jonge kind: de doelen

slo

GETALLEN	Begin groep 1 Voor aanvang van groep 1 heeft de leerling minimaal <i>ervaring opgedaan met ...</i> ▶	Eind groep 2 (minimumdoelen) Aan het eind van groep 2 moet de leerling <i>minimaal ...</i> ▶	Eind groep 2 (basisdoelen) Aan het eind van groep 2 is de leerling doorgaans in staat tot ... ▶
Omgaan met de telrij	<ul style="list-style-type: none"> ▶ noemen van namen van telwoorden (in liedjes, prentenboeken) ▶ opzeggen van de telrij vanaf 1 (als liedje of versje) 	<ul style="list-style-type: none"> ▶ de telrij (akoestisch) kunnen opzeggen tot en met tenminste 10 ▶ vanuit verschillende getallen tot 10 kunnen verder tellen en terug kunnen tellen vanaf getallen tot en met tenminste 6 ▶ kunnen herkennen van rangtelwoorden (eerste, tweede, derde) tot en met tenminste 6 ▶ weten wat met 'nul' bedoeld wordt ▶ kunnen redeneren over de telrij in eenvoudige en betekenisvolle probleem/conflictsituaties 	<ul style="list-style-type: none"> ▶ de telrij (akoestisch) kunnen opzeggen tot en met tenminste 20 ▶ vanuit verschillende getallen tot 20 kunnen verder tellen en vanuit getallen tot 10 kunnen terugtellen ▶ herkennen en gebruiken van rangtelwoorden tot en met tenminste 10 ▶ kunnen omgaan met (de betekenis van) 'nul' in telrij-situaties ▶ kunnen redeneren over de telrij in eenvoudige en betekenisvolle probleem/conflictsituaties
Omgaan met hoeveelheden	<ul style="list-style-type: none"> ▶ tellen van kleine hoeveelheden waarbij het gaat om synchroon tellen en noemen van telwoorden en eventueel het noemen van het resultaat ▶ het leggen van de één-één relatie door voorwerpen aan elkaar te koppelen of bij elkaar te leggen of te verbinden ▶ vergelijken van kleine hoeveelheden op het oog op 'meer', 'minder', 'meeste', 'minste', 'evenveel' en vergelijken van grotere hoeveelheden met groot verschil in aantal op het oog op 'meer', 'minder', 'meeste', 'minste' ▶ omgaan met hoeveelheidsbegrippen: meer, minder, meeste, minste, veel, weinig in verschillende betekenisvolle situaties ▶ herkennen van groepjes van 2 en 3 zonder tellen ▶ nadenken over de functie van tellen en betekenis van telwoorden in speelse betekenisvolle situaties ▶ nadenken over begrippen als (heel) veel en (heel) weinig ▶ erbij of eraf halen van steeds een voorwerp/persoon, zoals in versjes (tien kleine kikkertjes, zeven zuurtjes) en beseffen dat het er eentje meer of minder worden ▶ (eerlijk) verdelen van voorwerpen over verschillende kinderen/bakjes of in groepjes ▶ ontdekken dat hoeveelheden verschoven of bedekt kunnen worden zonder dat het totaal verandert ▶ ontdekken dat getsymbolen, tellen, telwoorden en hoeveelheden iets met elkaar te maken hebben ▶ representeren van de eigen leeftijd met bijvoorbeeld vingers 	<ul style="list-style-type: none"> ▶ hoeveelheden tot tenminste 10 kunnen tellen (resultatief) en kunnen weergeven (neerleggen, tekenen) ▶ hoeveelheden tot tenminste 10 kunnen vergelijken en ordenen op 'meer', 'minder', 'evenveel', 'meeste', 'minste' ▶ hoeveelheidsbegrippen passief kunnen gebruiken: meer, minder, evenveel, meeste, minste, veel, weinig, erbij, eraf, samen, niets ▶ kleine getalpatronen tot tenminste 6 kunnen herkennen, zonder tellen door gebruik te maken van patronen en structuren ▶ verkort kunnen tellen van hoeveelheden onder ten minste 6 door gebruik te maken van patronen en structuren ▶ eenvoudige optel- en aftrekproblemen kunnen oplossen onder tenminste 6 ▶ eenvoudige splitsproblemen (handelend) kunnen oplossen onder tenminste 6 ▶ eenvoudige verdeelsituaties (handelend) kunnen oplossen onder tenminste 6 ▶ hoeveelheden tot en met tenminste 6 kunnen representeren met bijvoorbeeld vingers, streepjes, stippen ▶ hoeveelheden tot en met tenminste 10 kunnen representeren in een beeldgrafiek ▶ kunnen redeneren over kleine hoeveelheden in eenvoudige betekenisvolle probleem/conflictsituaties 	<ul style="list-style-type: none"> ▶ hoeveelheden tot tenminste 12 (resultatief) globaal kunnen schatten en tellen (resultatief) én kunnen weergeven (neerleggen, tekenen) ▶ hoeveelheden tot tenminste 12 kunnen vergelijken en ordenen op 'meer', 'minder', 'evenveel', 'meeste', 'minste' ▶ hoeveelheidsbegrippen zowel kunnen herkennen als actief toepassen: meer, minder, evenveel, meeste, minste, veel, weinig, erbij, eraf, samen, niets, alles, laatste, eerste, tweede, derde ▶ kleine getalpatronen tot tenminste 6 kunnen herkennen, zonder tellen door gebruik te maken van patronen en structuren ▶ verkort kunnen tellen van hoeveelheden tot tenminste 12 door gebruik te maken van patronen en structuren (handen, dobbelsteenpatronen) ▶ eenvoudige optel- en aftrekproblemen in dagelijkse contexten (handelend) kunnen oplossen onder tenminste 12 ▶ eenvoudige splitsproblemen kunnen oplossen onder 10 ▶ eenvoudige verdeelsituaties (handelend) kunnen oplossen onder tenminste 12 en kunnen vertellen wat het resultaat is ▶ hoeveelheden tot en met tenminste 10 kunnen representeren met bijvoorbeeld vingers, streepjes, stippen ▶ hoeveelheden tot en met tenminste 12 kunnen representeren in een beeldgrafiek en kunnen interpreteren ▶ kunnen redeneren over hoeveelheden in eenvoudige betekenisvolle probleem/conflictsituaties

Rekenontwikkeling van het jonge kind: de doelen

slo

GETALLEN	Begin groep 1 Voor aanvang van groep 1 heeft de leerling minimaal <i>ervaring opgedaan</i> met ... ►	Eind groep 2 (minimumdoelen) Aan het eind van groep 2 moet de leerling <i>minimaal</i> ... ►	Eind groep 2 (basisdoelen) Aan het eind van groep 2 is de leerling <i>doorgaans</i> in staat tot ... ►
Omgaan met getallen	► herkennen van enkele getsymbolen (cijfers/getallen) (bijvoorbeeld weten hoe de 1 en de 2 heten)	► getsymbolen kunnen herkennen en benoemen tot en met tenminste 6	► getsymbolen kunnen herkennen van 0 tot en met 10
	► praten over getallen en hoeveelheden in betekenisvolle situaties	► de volgorde van de getsymbolen in de getallenrij tot en met tenminste 6 herkennen en kunnen leggen (niet schrijven)	► de volgorde van de getsymbolen in de getallenrij tot 10 herkennen en kunnen leggen (niet schrijven)
		► getsymbolen, telwoorden en hoeveelheden kunnen koppelen tot en met tenminste 6	► getsymbolen, telwoorden en hoeveelheden kunnen koppelen tot en met tenminste 10
		► hoeveelheden tot en met tenminste 6 kunnen representeren met een getsymbool en omgekeerd: bij een getsymbool tot en met tenminste 6 de hoeveelheid kunnen weergeven	► hoeveelheden tot en met tenminste 10 kunnen representeren met een getsymbool en omgekeerd: bij een getsymbool tot en met tenminste 10 de hoeveelheid kunnen weergeven
		► weten dat getallen verschillende functies en betekenissen hebben	► kunnen redeneren over getallen in eenvoudige en betekenisvolle probleem/conflictsituaties

Rekenontwikkeling van het jonge kind: de doelen

slo

METEN	Begin groep 1 Voor aanvang van groep 1 heeft de leerling minimaal <i>ervaring opgedaan met ...</i> ▶	Eind groep 2 (minimumdoelen) Aan het eind van groep 2 moet de leerling <i>minimaal ...</i> ▶	Eind groep 2 (basisdoelen) Aan het eind van groep 2 is de leerling doorgaans in staat tot ... ▶
Algemeen	<ul style="list-style-type: none"> ▶ situaties waarin aspecten van lengte, gewicht, inhoud, geld en tijd aan de orde komen (bouwhoek, poppenhoek, kring, knutselen, speelzaal, prentenboeken, liedjes) ▶ onderzoeken van eigenschappen van voorwerpen (lengte, oppervlakte, gewicht, inhoud, tijdsduur, kleur) en op basis van een eigenschap sorteren (classificeren) 	<ul style="list-style-type: none"> ▶ verschillende grootheden kunnen onderscheiden en in (eenvoudige) betekenisvolle situaties begrijpen en herkennen (lengte, oppervlakte, inhoud, gewicht, tijd, geld) ▶ voorwerpen kunnen sorteren (classificeren) op basis van eigenschappen (lengte, dikte, oppervlakte, inhoud/omvang, gewicht, tijdsduur, waarde, kleur) 	<ul style="list-style-type: none"> ▶ verschillende grootheden kunnen onderscheiden en in (eenvoudige) betekenisvolle situaties herkennen en gebruiken (lengte, omtrek, oppervlakte, inhoud, gewicht, tijd, geld) ▶ voorwerpen kunnen sorteren (classificeren) op basis van verschillende eigenschappen (lengte, dikte, oppervlakte, inhoud/omvang, gewicht, tijdsduur, waarde, kleur) en kunnen uitleggen om welke eigenschap(en) het gaat ▶ kunnen redeneren over verschillende grootheden in eenvoudige probleem- en conflictsituaties (bijvoorbeeld over het begrip 'groot' en de verschillende betekenissen ervan) ▶ kunnen aflezen van verschillende eenvoudige grafische voorstellingen, zoals een cirkel waarin de dagindeling wordt aangegeven of een staafgrafiek waarin lengtes van kinderen zijn afgebeeld met stroken: wie is langer, wie is korter? Hoe zie je dat?
Lengte, omtrek en oppervlakte	<ul style="list-style-type: none"> ▶ oplossen van eenvoudige meetproblemen: vergelijken op lengte en oppervlakte: wie/wat is groter of langer, welke schoen is kleiner, welke tekening/puzzel is groter, welke toren is hoger? ▶ rijtjes leggen of stapels maken met blokken: hoger en lager maken, langer en korter maken ▶ meten van je eigen lengte, bijvoorbeeld met behulp van een ander en met streepjes op de muur of een strook/stroken ▶ vergelijken en ontdekken van tegelstellingen, leren herkennen van begrippen als: grootste-kleinste, langste-kortste, hoogste-laagste ▶ leren herkennen van begrippen als: lang, groot, hoog, laag, klein 	<ul style="list-style-type: none"> ▶ objecten kunnen vergelijken en ordenen naar lengte en oppervlakte op verschillende manieren: op het oog, via direct meten (naast elkaar houden, op elkaar leggen) of indirect meten met een natuurlijke maat: stap, voet, hand, strook; blaadje papier, meetlat ▶ weten dat eerlijk meten (één maat gebruiken) voorwaarde is voor vergelijken, ordenen en meten (van lengte, oppervlakte) via afpassen ▶ afpassend kunnen meten van lengte met een betekenisvolle maat zoals stappen, voeten, (meter)stroken of andere maat en het resultaat via tellen vaststellen ▶ begrippen met betrekking tot lengte en oppervlakte herkennen in betekenisvolle eenvoudige situaties: <ul style="list-style-type: none"> - lang, langer, langst(e); kort, korter kortst(e); - groot, groter, grootst(e); klein, kleine, kleinst(e); - dik, dikker, dikst(e); dun, dunner, dunst(e); - hoog, hoger, hoogst(e); laag, lager, laagst(e); ▶ tegenstellingen herkennen en gebruiken: grootste-kleinste, langste-kortste, hoogste-laagste 	<ul style="list-style-type: none"> ▶ objecten kunnen vergelijken en ordenen naar lengte, omtrek en oppervlakte op verschillende manieren: op het oog, via direct meten (naast elkaar houden, op elkaar leggen) of indirect meten (met een natuurlijke maat: stap, voet, touwtje(s), hokjes tellen), hand, strook; blaadje papier, meetlat ▶ weten dat eerlijk meten (één maat gebruiken) voorwaarde is voor vergelijken, ordenen en meten (van lengte, omtrek, oppervlakte) via afpassen en kunnen uitleggen waarom dit zo is ▶ kunnen meten met een betekenisvolle maat van: <ul style="list-style-type: none"> - lengte met bijvoorbeeld stappen, voeten, meterstrook/stroken - oppervlakte met bijvoorbeeld blaadjes papier, tegels en het resultaat via tellen vaststellen ▶ begrijpen en kunnen uitvoeren van herhaald afpassen met één voorwerp, bij tekort aan materiaal (één strook, meetlat of velletje papier meer keren achter/naast elkaar leggen) ▶ begrippen met betrekking tot lengte, omtrek en oppervlakte herkennen en kunnen gebruiken in betekenisvolle eenvoudige situaties: <ul style="list-style-type: none"> - lang, langer, langst(e); kort, korter kortst(e); - groot, groter, grootst(e); klein, kleine, kleinst(e); - dik, dikker, dikst(e); dun, dunner, dunst(e); - hoog, hoger, hoogst(e); laag, lager, laagst(e); - breed, breder, smal, smaller; - (er) omheen ▶ tegenstellingen herkennen en kunnen gebruiken: grootste-kleinste, langste-kortste, hoogste-laagste ▶ kunnen redeneren over lengte, omtrek en oppervlakte in eenvoudige probleem- en conflictsituaties

Rekenontwikkeling van het jonge kind: de doelen

slo

METEN	Begin groep 1 Voor aanvang van groep 1 heeft de leerling minimaal <i>ervaring opgedaan</i> met ... ►	Eind groep 2 (minimumdoelen) Aan het eind van groep 2 moet de leerling <i>minimaal</i> ... ►	Eind groep 2 (basisdoelen) Aan het eind van groep 2 is de leerling doorgaans in staat tot ... ►
Inhoud	<ul style="list-style-type: none"> ► situaties waarin vergelijken op inhoud voorkomt: wie heeft meer limonade, welke doos is groter? In welke vaas/beker zit meer water? ► spelen met vormen en water/zand: vormen vullen, overgieten, vol maken, leeg gooien ► vergelijken en ontdekken van tegenstellingen en herkennen van begrippen als: grootste-kleinste (doos, pop, beker), meeste (inhoud), minste en leren herkennen van begrippen als: vol, leeg, in, uit, veel, weinig 	<ul style="list-style-type: none"> ► inhouden zowel in de betekenis van 'wat er in zit' als 'wat er in kan' kunnen vergelijken en ordenen op verschillende manieren: op het oog, via afpassen of uitscheppen met een natuurlijke maat zoals een bakje, beker of fles ► kunnen meten van een inhoud met een betekenisvolle maat zoals beker, kopje, fles of litermaat of blokken/pakken en het resultaat via tellen vaststellen ► begrippen rond inhoud herkennen in betekenisvolle eenvoudige situaties: vol, voller, volst(e), leeg, veel, weinig, meer, meest(e), minder, minst(e), evenveel 	<ul style="list-style-type: none"> ► inhouden zowel in de betekenis van 'wat er in zit' als 'wat er in kan' kunnen vergelijken en ordenen op verschillende manieren: op het oog, via overgieten, via afpassen of uitscheppen met een natuurlijke maat zoals een bakje, beker of fles ► kunnen meten van een inhoud met een betekenisvolle maat zoals beker, kopje, fles of litermaat of blokken/pakken en het resultaat via tellen (globaal en precies) vaststellen ► begrippen rond inhoud herkennen en kunnen gebruiken in betekenisvolle situaties en tegenstellingen gebruiken: vol, voller, volst(e), leeg, veel, weinig, meer, meest(e), minder, minst(e), evenveel ► kunnen redeneren over inhouden in eenvoudige probleem- en conflictsituaties (waarom kan er in een lange fles toch minder water zitten dan in een kortere fles?)
Gewicht	<ul style="list-style-type: none"> ► 'tillen' en 'wegen' van verschillende voorwerpen en vergelijken wat zwaarder is en wat lichter is en deze begrippen leren herkennen ► samen ontdekken en onderzoeken: wat is zwaar, heel zwaar, heel licht, en deze begrippen leren herkennen 	<ul style="list-style-type: none"> ► enkele voorwerpen die (aanzienlijk) in gewicht verschillen, kunnen vergelijken en ordenen naar gewicht op verschillende manieren: op het oog, wegen met de handen, met een balans-weegschaal ► begrippen rond gewicht herkennen in betekenisvolle eenvoudige situaties: zwaar, zwaarder, zwaarst(e), licht, lichter, lichtst(e), even zwaar/licht ► begrijpen dat gewicht niet een op een samenvalt met omvang (zwaarder betekent niet altijd groter en omgekeerd) 	<ul style="list-style-type: none"> ► voorwerpen die in gewicht verschillen, kunnen vergelijken en ordenen naar gewicht op verschillende manieren: op het oog, op de hand, met een balans (wip-principe) ► conclusies kunnen trekken uit de stand van de balans bij het wegen van twee voorwerpen ► begrippen rond gewicht herkennen en kunnen gebruiken in betekenisvolle eenvoudige situaties en in tegenstellingen: zwaar, zwaarder, zwaarst(e), licht, lichter, lichtst(e), even zwaar/licht ► begrijpen dat gewicht niet een op een samenvalt met omvang of lengte of grootte (zwaarder betekent niet altijd langer, groter en omgekeerd) ► kunnen redeneren over gewichten in eenvoudige probleem- en conflictsituaties (is iets dat groter is, ook altijd zwaarder?)
Geld	<ul style="list-style-type: none"> ► situaties waarin kinderen spelen met kopen en betalen (muntjes geven en spullen daarvoor krijgen), zoals in de winkelhoek ► situaties waarin de begrippen kopen, betalen, geld, duur, gebruikt worden 	<ul style="list-style-type: none"> ► weten dat bedragen aangeven hoe duur voorwerpen zijn en dat je die kunt inruilen tegen geld ► begrippen herkennen en kunnen gebruiken in de context van geld: duur, duurder, goedkoop, goedkoper, euro ► kunnen gepast betalen van voorwerpen onder 10 euro met munten van 1 euro en bedragen met munten van 1 euro vaststellen ► begrijpen dat verschillende munten en briefjes verschillende waarden hebben 	<ul style="list-style-type: none"> ► begrijpen en kunnen uitleggen hoe het systeem van kopen en betalen in elkaar zit aan de hand van eenvoudige winkelsituaties en sparen ► begrippen herkennen en kunnen gebruiken in de context van geld: duur, duurder, duurst(e), goedkoop, goedkoper, goedkoopst(e), euro, munten, waarde ► gepast kunnen betalen van voorwerpen/bedragen onder 10 euro (in hele euro's) met munten van 1 en 2 euro en bedragen met munten van 1 en 2 euro kunnen vaststellen ► begrijpen dat verschillende munten en briefjes verschillende waarden hebben en begrijpen dat twee munten samen toch minder van waarde kunnen zijn dan één munt

METEN	Begin groep 1 Voor aanvang van groep 1 heeft de leerling minimaal <i>ervaring opgedaan met ...</i> ►	Eind groep 2 (minimumdoelen) Aan het eind van groep 2 moet de leerling <i>minimaal ...</i> ►	Eind groep 2 (basisdoelen) Aan het eind van groep 2 is de leerling doorgaans in staat tot ... ►
Tijd	<ul style="list-style-type: none"> ► verkennen van de indeling en verloop van de dag en de namen die we voor de verschillende momenten gebruiken: ochtend, middag, avond, nacht 	<ul style="list-style-type: none"> ► kunnen herkennen van verschillende momenten in de dag: ochtend/middag/avond/ nacht en weten dat deze momenten iedere dag steeds weer herhalen (cyclische tijd) 	<ul style="list-style-type: none"> ► het dagritme herkennen als cyclisch tijdsproces en de volgorde in de dagindeling (ochtend, middag, avond, nacht) kunnen benoemen
	<ul style="list-style-type: none"> ► navertellen van gebeurtenissen in de juiste volgorde 	<ul style="list-style-type: none"> ► weten dat er verschillende tijdsaanduidingen zijn voor week- en jaarindeling en weten dat ook hierin een terugkerend ritme zit ► kennen van enkele namen hierbij (bijvoorbeeld maandag, zondag, weekend, november, juni, morgen, vandaag) 	<ul style="list-style-type: none"> ► de dagen van de week kunnen benoemen in de goede volgorde ► weten dat het jaar ook een terugkerend ritme heeft, en daarbij enkele namen van maanden kennen en de namen van seizoenen ► weten dat tijd ook lineair verstrijkt: de tijd gaat steeds door, we worden ouder, gebeurtenissen zijn steeds langer geleden, komen steeds dichterbij
	<ul style="list-style-type: none"> ► betekenisvolle alledaagse situaties waarin taal en begrippen voorkomen die te maken hebben met tijdsbeleving en tijdsbesef: lang, kort, even, snel, nu, toen, straks, vroeg, laat 	<ul style="list-style-type: none"> ► tijdsbegrippen herkennen in betekenisvolle, dagelijkse situaties: <ul style="list-style-type: none"> - dag, nacht, ochtend, middag, avond - vandaag, gisteren, morgen, morgenvroeg, gisteravond - vroeg, vroeger, laat, later, eerder, nu, toen, straks, lang, kort, even, snel 	<ul style="list-style-type: none"> ► tijdsbegrippen herkennen in betekenisvolle, dagelijkse situaties en de begrippen correct kunnen gebruiken: <ul style="list-style-type: none"> - dag, nacht, ochtend, middag, avond - vandaag, gisteren, morgen, morgenvroeg, gisteravond - vroeg, vroeger, laat, later, eerder, nu, toen, straks, lang, kort, even, snel
	<ul style="list-style-type: none"> ► betekenisvolle situaties waarin de klok een rol speelt: de klok waarop we aan de wijzers zien dat het later wordt en hoe laat het is (of het al tijd is voor ...) 	<ul style="list-style-type: none"> ► kunnen aangeven van de volgorde in tijd, bijvoorbeeld door een serie plaatjes/foto's in de juiste volgorde te leggen of gebeurtenissen in de juiste volgorde vertellen 	<ul style="list-style-type: none"> ► gebeurtenissen in de goede volgorde kunnen beschrijven en rangschikken (met foto's, met woorden) en kunnen uitleggen van deze volgorde
		<ul style="list-style-type: none"> ► weten dat we de klok en horloge gebruiken om te weten/meten dat er tijd voorbij gaat ► weten hoe de wijzers op de klok lopen als er tijd verstrijkt en dat je daaraan ziet dat het later wordt 	<ul style="list-style-type: none"> ► weten hoe je aan instrumenten als zandloper, kaars, druppende kraan, tellen, wijzers op de klok kunt zien dat er tijd verstrijkt en dit kunnen uitleggen ► functie van de klok kennen en kunnen aflezen van hele uren op een digitale klok en op een klok met wijzers
		<ul style="list-style-type: none"> ► weten dat je tijd verschillend kunt beleven: soms duurt iets heel lang (wachten) en soms is het zo voorbij (buiten spelen) 	<ul style="list-style-type: none"> ► weten dat je tijd verschillend kunt beleven: soms duurt iets heel lang (wachten) en soms is het zo voorbij (buiten spelen); inzien dat het beleven van tijd subjectief is

MEETKUNDE	Begin groep 1 Voor aanvang van groep 1 heeft de leerling minimaal <i>ervaring opgedaan</i> met ... ►	Eind groep 2 (minimumdoelen) Aan het eind van groep 2 moet de leerling <i>minimaal</i> ... ►	Eind groep 2 (basisdoelen) Aan het eind van groep 2 is de leerling doorgaans in staat tot ... ►
Oriënteren en lokaliseren	<ul style="list-style-type: none"> ► luisteren naar en nadenken over meetkundige begrippen als voor, achter, naast, in, op, boven, onder, dichtbij, ver (bijvoorbeeld in voorleesverhalen en prentenboeken) ► luisteren naar en nadenken over meetkundige begrippen in relatie tot zichzelf en ten opzichte van zichzelf (het eigen lichaam) 	<ul style="list-style-type: none"> ► herkennen (passief gebruik) van meetkundige begrippen als voor, achter, naast, in, op, boven, onder, dichtbij, ver 	<ul style="list-style-type: none"> ► herkennen (passief gebruik) en kunnen gebruiken (actief) van meetkundige begrippen: voor, achter, naast, in, op, boven, onder, dichtbij, veraf ► herkennen (passief gebruik) van meetkundige begrippen: links, rechts, tegenover, tussen
	<ul style="list-style-type: none"> ► praten over concrete voorwerpen en situaties die niet direct zichtbaar zijn (voorstellingsvermogen) (bijvoorbeeld over speelgoed thuis of voorwerpen in de speelzaal, voorwerpen achter de kast) 	<ul style="list-style-type: none"> ► kunnen vertellen in eigen taal hoe situaties/locaties/ voorwerpen eruit zien (zonder ze daadwerkelijk te zien), door er een voorstelling van te maken (bijvoorbeeld de slaapkamer/woonkamer/ fiets thuis of voorwerpen achter de kast of op de gang) 	<ul style="list-style-type: none"> ► voorwerpen/situaties/locaties (die niet te zien zijn) met kenmerken en details kunnen beschrijven door er een visuele voorstelling van te maken
	<ul style="list-style-type: none"> ► aanwijzen van voorwerpen in de ruimte, en ook met de ogen dicht wijzen waar deze voorwerpen zijn 	<ul style="list-style-type: none"> ► kunnen beschrijven in eigen taal, waar voorwerpen in het lokaal staan zonder aan te wijzen (voorstelling en lokaliseren) 	<ul style="list-style-type: none"> ► de plaats van objecten ten opzichte van zichzelf kunnen beschrijven en omgekeerd met behulp van meetkundige begrippen (de bal ligt achter mij; ik sta voor de deur) ► de plaats van voorwerpen ten opzichte van elkaar kunnen beschrijven met behulp van meetkundige begrippen (de bal ligt bovenop de kast)
		<ul style="list-style-type: none"> ► kunnen volgen van een eenvoudige beschrijving met herkenningpunten (tafel, toilet, kast, kerk) van een route in de directe omgeving (in de school van het lokaal naar de voordeur, van de school naar de winkel) ► beschrijving in eigen woorden kunnen geven van eenvoudige routes in de directe omgeving 	<ul style="list-style-type: none"> ► kunnen volgen van een beschrijving met herkenningpunten (hoek, brievenbus, poppenhoek, kopieermachine) en meetkundige begrippen (voor, na, rechts, links, tegenover) van een route in de directe omgeving (in de school van het lokaal naar de voordeur, van de school naar de kerk) ► eenvoudige routes kunnen beschrijven in de directe omgeving en daarbij gebruik maken van herkenningpunten (kerk, winkel, speelplein, brievenbus) en meetkundige begrippen (voor, na, verder, rechtdoor)
	<ul style="list-style-type: none"> ► bekijken van platen en aanwijzen waar wat te zien is (waar zie je de hond?) 	<ul style="list-style-type: none"> ► bij een eenvoudige plattegrond van het lokaal kunnen zeggen of aanwijzen wat waar in het lokaal is 	<ul style="list-style-type: none"> ► eenvoudige plattegronden (bijvoorbeeld van de klas) kunnen lezen, kunnen tekenen en kunnen toelichten ► kunnen redeneren over eenvoudige meetkundige problemen/ conflictsituaties rond oriënteren en lokaliseren

MEETKUNDE	Begin groep 1 Voor aanvang van groep 1 heeft de leerling minimaal <i>ervaring opgedaan</i> met ... ►	Eind groep 2 (minimumdoelen) Aan het eind van groep 2 moet de leerling <i>minimaal</i> ... ►	Eind groep 2 (basisdoelen) Aan het eind van groep 2 is de leerling doorgaans in staat tot ... ►
Construeren	<ul style="list-style-type: none"> ► bouwen en construeren met materiaal (duplo, blokken, rails, kapla en ander bouw- en constructiemateriaal) 	<ul style="list-style-type: none"> ► eenvoudige bouwwerkjes/constructies die als voorbeeld gebouwd zijn, kunnen nabouwen (bijvoorbeeld blokkenbouwset, railsparcours, duplo- of legofiguur) ► eenvoudige bouwwerkjes (bijvoorbeeld blokkenbouwset, railsparcours, duplo- of legofiguur) vanaf een tekening/foto kunnen nabouwen 	<ul style="list-style-type: none"> ► bouwwerkjes/constructies die als voorbeeld gebouwd, zijn kunnen nabouwen (bijvoorbeeld blokkenbouwset, railsparcours, duplo- of legofiguur) ► eenvoudige bouwwerkjes (bijvoorbeeld blokkenbouwset, railsparcours, duplo- of legofiguur) vanaf een tekening/foto kunnen nabouwen ► kunnen bouwen van een constructie op basis van aanwijzingen in een stappenplan/handleiding (bijvoorbeeld met blokken, lego, knex, magnetics) ► kunnen bouwen op basis van mondelinge aanwijzingen met behulp van meetkundige begrippen (bijvoorbeeld: maak een stapel van twee blokjes; zet links daarvan een blokje; zet ervoor een stapel van drie blokjes)
	<ul style="list-style-type: none"> ► namen van basisvormen (driehoeken, cirkels/rondjes, vierkantjes) ► namen van minimaal de basiskleuren (rood, blauw, geel, groen) 	<ul style="list-style-type: none"> ► kennen en kunnen benoemen van de namen van meetkundige figuren: cirkel, driehoek, vierkant ► herkennen (passief) van de meetkundige figuur rechthoek ► kennen (actief) van de basiskleuren (rood, blauw, geel, groen), zwart, wit 	<ul style="list-style-type: none"> ► kennen en kunnen benoemen van de namen van meetkundige figuren: cirkel, driehoek, vierkant, rechthoek, bol, kubus ► verschillen kunnen beschrijven tussen de verschillende meetkundige figuren: cirkel, driehoek, vierkant, rechthoek, bol, kubus ► kennen en kunnen benoemen van de basiskleuren (rood, blauw, geel, groen), zwart, wit, oranje, paars, roze, grijs
	<ul style="list-style-type: none"> ► groeperen van voorwerpen op kenmerken (kleur, vorm) (bijvoorbeeld met Logiblocks: zoek alle driehoekjes) 	<ul style="list-style-type: none"> ► kunnen sorteren van voorwerpen op minimaal één kenmerk (bijvoorbeeld met Logiblocks: zoek alle vierkanten; alle rode voorwerpen) 	<ul style="list-style-type: none"> ► kunnen sorteren van voorwerpen op minimaal twee kenmerken (bijvoorbeeld met Logiblocks: zoek alle rode vierkanten; alle dikke driehoeken)
	<ul style="list-style-type: none"> ► vouwen met vouwblaadjes/papier ► construeren met klei/plasticine/brooddeeg 	<ul style="list-style-type: none"> ► eenvoudige handelingen kunnen navouwen (die een ander voor- doet) met een vouwblaadje/papier 	<ul style="list-style-type: none"> ► kunnen navouwen van een vouwwerk dat wordt aangegeven met een vouwreeks van slechts enkele stappen (bijvoorbeeld een vliegtuigje/hoedje) ► bij het vouwen passief kunnen gebruiken van (meetkundige) begrippen: recht, schuin, dubbel, lijn, hoek, punt
			<ul style="list-style-type: none"> ► kunnen redeneren over eenvoudige meetkundige problemen/ conflictsituaties rond bouwen en construeren

Rekenontwikkeling van het jonge kind: de doelen

slo

MEETKUNDE	Begin groep 1 Voor aanvang van groep 1 heeft de leerling minimaal <i>ervaring opgedaan</i> met ... ►	Eind groep 2 (minimumdoelen) Aan het eind van groep 2 moet de leerling <i>minimaal</i> ... ►	Eind groep 2 (basisdoelen) Aan het eind van groep 2 is de leerling doorgaans in staat tot ... ►
Opereren met vormen en figuren	► bekijken van en spelen/experimenteren met schaduwen		► eenvoudige opdrachten kunnen uitvoeren met zon en schaduw (je schaduw kleiner/groter/langer maken, laten verdwijnen) en hierover kunnen redeneren (wat moet je doen om ...; wat gebeurt er als ...)
	► bekijken van spiegelingen, experimenteren met spiegelen (het eigen lichaam, voorwerpen)		► eenvoudige opdrachten kunnen uitvoeren met een spiegel (iets laten zien in een spiegel, figuren verdubbelen, vervormen) en hierover kunnen redeneren (wat gebeurt er als ...; hoe kun je ...; wat moet je doen om ...)
	► maken en namaken van vormen en patronen (rijgen, stempelen, kleuren, mozaïek- en kralenplankfiguren (na)leggen)	► eenvoudige meetkundige patronen kunnen namaken (stempelen, tekenen, schilderen, rijgen, kleuren, mozaïek- en kralenplankfiguren naleggen) ► in eenvoudige patronen de regelmaat herkennen en kunnen voortzetten (bijvoorbeeld in een ketting met kralen, mozaïekpatroon, kralenplankfiguur of muurtje van verschillende blokken)	► meetkundige patronen kunnen namaken (kralenketting, mozaïek, kralenplank, tegelplein) ► in patronen de regelmaat kunnen herkennen, kunnen uitleggen en deze kunnen voortzetten (tekenen, rijgen, kleuren, met mozaïek of kralenplank, bouwen) ► patroon met regelmaat kunnen ontwikkelen en hierover kunnen redeneren
			► kunnen redeneren over eenvoudige meetkundige problemen/conflictsituaties rond opereren met vormen en figuren

Driestar onderwijsadvies

Legenda:

2a = doelen eerste half jaar groep 2

2b= doelen tweede half jaar groep 2

2c= extra doelen voorbereidend groep 3

*= extra doelen

Motoriek

Grote motoriek

Grote motoriek - 2a

SPRINGEN: Maakt loopsprong (afzetten en landen met één voet).

* KLIMMEN EN KLAUTEREN: Klimt minstens tot de helft omhoog in het wandrek in rechte stand.

* GOOIEN EN VANGEN: Gooit onderhands met 2 handen.

GOOIEN EN VANGEN: Vangt een met een boog aangegooide bal.

* BALANCEREN: Loopt over een brede evenwichtsbalk.

* BALANCEREN: Loopt over de bank waarbij hij over een hindernis van 20 cm hoog kan stappen.

ROLLEN: Rolt recht voorover op een (schuin) vlak tot zit.

* TIKSPELEN: Loopt weg voor de tikker.

Grote motoriek - 2b

SPRINGEN: Huppelt.

SPRINGEN: Hinkelt een aantal keer op het voorkeursbeen.

* GOOIEN EN VANGEN: Vangt een naar de borst aangegooide harde bal met 2 handen.

GOOIEN EN VANGEN: Laat een bal vallen en stuiten en kan de bal weer pakken.

BALANCEREN: Staat (wiebelend) langere tijd op één been, zowel links als rechts.

* TIKSPELEN: Versnelt tijdens het lopen. Kan in de loop een tikker ontwijken.

* TIKSPELEN: Kiest een gunstige tikpositie.

Grote motoriek - 2c

SPRINGEN: Hinkelt een aantal keer op het niet- voorkeursbeen.

* KLIMMEN EN KLAUTEREN: Klimt alternerend (afwisselend links en rechts) tot de hoogste sport omhoog in het wandrek in de schuine stand.

Kleine motoriek

* GOOIEN EN VANGEN: Vangt een met een boog naast het lichaam aangegooide zachte bal met 2 handen in een balspel.

GOOIEN EN VANGEN: Stuitert een grote bal met de voorkeurshand.

* GOOIEN EN VANGEN: Gooit een bal met één hand.

* BALANCEREN: Loopt over een smalle bank.

BALANCEREN: Loopt over een smalle bank.

* ROLLEN: Rolt voorover vanuit hurkzit tot (hurk)zit

* TIKSPELEN: Gaat als tikker een looper in de buurt achterna.

* TIKSPELEN: Kan als looper van richting veranderen om de tikker te ontwijken.

Kleine Motoriek - 2a

Kleurt binnen de lijntjes en kleine vlakken. Kleurt 'dik' en 'dun'; d.w.z. met meer en minder druk op het potlood

Houdt het potlood vast met een dynamische driepuntsgreep.

* Maakt schrijfpatronen als ontspanningsoefening: bewegingen zijn soepel en de vorm wordt volgehouden

* Scheurt reepjes papier.

Maakt knopen open en doet ze weer dicht.

* Knipt langs een gebogen lijn; de niet-schrijfhand stuurt

* Klakt met de tong.

Kleine Motoriek - 2b

* Ringvinger en pink van de voorkeurshand krijgen steunfunctie

Maakt schrijfpatronen als inspanningsoefening: traject en vorm zijn goed en worden minimaal 3 patronen 'lang' volgehouden; zowel in het vrije vlak als op een lijn; kan een bepaald figuurtje tekenen op een lijn.

* Strikt veters.

Rijgt kleine kralen aan een koord

* Kan een figuurtje goed uitprikken.

Kleine Motoriek - 2c

* Kleurt afbeeldingen binnen de lijntjes

Kan figuurtjes en patronen (evt. letters) zowel op één lijn als tussen twee lijnen tekenen /schrijven.

Maakt alle sluitingen open en dicht, denk aan knopen, ritssluiting, veters.

* Knipt moeilijke figuren/ oogjes eruit ed.

Taal

Beginnende geletterdheid

Beginnende geletterdheid - 2a

BOEKORIENTATIE: Voorspelt een verhaal aan de hand van een boekomslag en plaatjes.

* BOEKORIENTATIE: Beantwoordt meerdere luistervragen tijdens en na het voorlezen van het verhaal. Geeft antwoord op wie, wat en waar-vragen.
VERHAALBEGRIJ: Vertelt een voorgelezen verhaal na met behulp van plaatjes en/of vragen.
* VERHAALBEGRIJ: Weet dat verhalen een opbouw hebben- er zijn hoofdpersonen en er is een probleem wat opgelost moet worden.
VERHAALBEGRIJ: Gebruikt en leert (nieuwe) woorden naar aanleiding van verhalen en/ of een thema. De nieuwe woorden liggen in de wereld om het kind.
TAALFUNCTIES: Leest zijn eigen naam.
TAALBEWUSTZIJN: Rijmt op een éénlettergrep woord. (bus-kus).
Beginnende geletterdheid - 2b
BOEKORIENTATIE: Voorspelt een verhaal aan de hand van de titel van het boek en de boekomslog en de plaatjes.
* BOEKORIENTATIE: Weet de bladzijden van boven naar beneden en van links naar rechts worden gelezen.
* BOEKORIENTATIE: Stelt een vraag over het boek (met behulp van boekomslog en plaatjes) of om iets te weten te komen.
* VERHAALBEGRIJ: Geeft oorzaak-gevolgverbanden en bedenkt oplossingen.
VERHAALBEGRIJ: Vertelt een voorgelezen verhaal chronologisch en samenhangend na zonder ondersteuning van plaatjes. Maakt gebruik van moeilijkere woorden .
* TAALFUNCTIES: Weten het verschil tussen lezen en schrijven.
* TAALFUNCTIES: Weet waar geschreven teksten, zoals een boodschappenbriefje, voor dienen.
TAALFUNCTIES: Leest en schrijft woorden als globale eenheden, zoals de eigen naam en namen van personen en dingen die voor hen belangrijk zijn.
TAALFUNCTIES: Ontdekt dat woorden zijn opgebouwd uit klanken en dat letters en klanken corresponderen .
* TAALFUNCTIES: Legt de koppeling tussen grafeem en foneem: (kent 5-16 letters.)
TAALBEWUSTZIJN: Voegt klanken samen tot een woord.(auditieve synthese)
* TAALBEWUSTZIJN: Voegt lettergrepen tot een woord samen.
TAALBEWUSTZIJN: Onderscheidt verschillende klanken binnen een woord p-e-n (auditieve analyse).
Beginnende geletterdheid - 2c
* BOEKORIENTATIE: Leest een bladzijde van boven naar beneden en van links naar rechts.
BOEKORIENTATIE: Voorspelt (globaal) een verhaal aan de hand van de titel van het boek en de boekomslog.
VERHAALBEGRIJ: Maakt de verhaallijn inzichtelijk door de platen van een prentenboek in de juiste volgorde te leggen.
* VERHAALBEGRIJ: Bespreekt een verhaallijn met wie, wat en waar vragen of een verhaalschema. (kan met picto's of met letters).
VERHAALBEGRIJ: Gebruikt en leert (nieuwe) woorden naar aanleiding van verhalen en/of een thema. De woorden liggen in de wereld om het kind en verder buiten het kind (bijv. eskimo's)
TAALFUNCTIES: Leest en schrijft klankzuivere mkm woorden, ook als zin achter elkaar.
* TAALFUNCTIES: Leest en schrijft woorden die ze nog niet eerder hebben gezien
* TAALFUNCTIES: Schrijft functionele teksten, zoals lijstjes, briefjes, opschriften en verhaaltjes

TAALFUNCTIES: Leest zelfstandig prentenboeken, eigen en andermans teksten.

Interactief taalgebruik

Interactief taalgebruik - 2a

* Begrijpt een eenvoudige, meervoudige opdracht begrijpen en voert het uit.

Begint op eigen initiatief een samenhangend gesprekje met de leerkracht en/of een ander kind.

Interactief taalgebruik - 2b

Luistert naar een ander en reageert op een ander op passende momenten .

* Maakt complexe en samengestelde zinnen met gebruik van voegwoorden en vertelt bijvoorbeeld in de verleden tijd.

* Spreekt duidelijk en verstaanbaar, waarbij alle klanken goed worden uitgesproken.

* Begrijpt een meervoudige opdracht voert het in de juiste volgorde uit.

* Geeft zijn eigen mening en draagt hiervoor argumenten aan.

Interactief taalgebruik - 2c

* Houdt rekening met het standpunt van de ander.

Rekenen

Tellen en getalbegrip

Tellen en getalbegrip - 2a

Telt door vanaf verschillende getallen in de telrij tot en met 10. Telt terug vanaf getallen tot en met 5.

* Weet wat er met 'nul' wordt bedoeld

Telt resultaatief tot en met 10, door bijvoorbeeld getelde objecten weg te schuiven.

* Lost eenvoudige splitsproblemen op onder 5

* Zegt in betekenisvolle contextsituaties bij aantallen tot 10 wat er gebeurt als er één bij komt of één weg gaat (of weet wat één meer of één minder is)

* Representeert hoeveelheden tot tenminste 5 met bijvoorbeeld vingers, stippen, streepjes

Herkent en benoemt de volgorde van de getalsymbolen in de getallenrij tot en met tenminste 5 en kan deze ook neerleggen

Hanteert rangtelwoorden als eerste, tweede, vierde, tiende

Tellen en getalbegrip - 2b

Zegt de telrij tot 20 op

Telt terug vanaf getallen tot en met 10

* Kan omgaan met (de betekenis van) 'nul' in telrij situaties

Lost eenvoudige splitsproblemen op onder 10 met behulp van concreet materiaal vanuit een context

Vergelijkt en ordent hoeveelheden tot tenminste 10 door het leggen van 1-1 relatie op meer, minder, evenveel, meeste, minste. Gebruikt de begrippen actief
* Lost eenvoudige optel- en aftrekproblemen in betekenisvolle contextsituaties handelend op tot tenminste 10
* Representeert hoeveelheden tot tenminste 10 met bijvoorbeeld vingers, stippen, streepjes
Herkent, benoemt en kan de volgorde van de getsymbolen leggen in de getallenrij tot en met tenminste 10
* Koppelt de getsymbolen, telwoorden aan hoeveelheden tot en met tenminste 10
Tellen en getalbegrip - 2c
Telt voorwerpen tot en met 20; synchroon; Telt (verkort) door vanaf verschillende getallen in de telrij tot en met 20. Kan starten met een herkende hoeveelheid (bijvoorbeeld 4); Telt terug vanaf getallen tot en met 20.
* Telt verkort tot 10 met sprongen van 2. (1,3,5; 2,4,6).
* Splitst tot en met 10 met (en zonder) context
* Lost optel- en afreksituaties tot 20 op met gebruik van concreet materiaal, met betekenisvolle context
Herkent en benoemt de volgorde van de getsymbolen in de getallenrij tot en met tenminste 20
Schrijft de getallenrij tot en met 20
* Koppelt getsymbolen, telwoorden aan hoeveelheden tot en met tenminste 20 met behulp van bijvoorbeeld de vijfstructuur

Metten
Metten - 2a
Benoemt de namen van de week in de goede volgorde. Weet welke dag het vandaag is.
Metten - 2b
* Vergelijkt binnen een context voorwerpen indirect, zoals via een strook of een stuk touw. Meet afpassend met maateenheden zoals een voet of meetlat.
* Vergelijkt inhoud via afpassen of uitscheppen met natuurlijke maten als kopje, beker, lepel. Meet een inhoud met een betekenisvolle maat zoals beker, kopje, fles of een standaardmaat zoals een litermaat.
* Ordent voorwerpen op gewicht vanuit het wegen met een balans. Begrijpt dat gewicht niet een op een samenvalt met omvang, lengte of grootte.
* Redeneert over, lengte inhouden en gewichten in eenvoudige problemen. (waarom kan er in een lange fles toch minder water zitten dan in een kortere fles?)
Vergelijkt binnen een context voorwerpen indirect met materiaal, zoals een stuk touw, meetlat, beker, glas, balans .
Weet dat het jaar een terugkerend ritme heeft. Kent een paar namen van maanden en seizoenen.
* Benoemt tijdsbegrippen in betekenisvolle, dagelijkse situaties en gebruikt deze correct: ochtend, middag, avond; gisteren, vroeg, laat.
* Kent de functie van de klok. 'Leest de tijd af': als de grote wijzer op de 5 staat gaan we...
Metten - 2c
* Benoemt de hele en halve uren

Meetkunde
Meetkunde - 2a
Kent de kleuren rood, blauw, groen, geel, zwart, wit, oranje, paars, roze en grijs
Benoemt de vormen driehoek, vierkant, cirkel, rechthoek, bol en kubus
Gebruikt actief de begrippen voor, achter, naast, in, op, boven, onder, dichtbij en ver.
Meetkunde - 2b
* Leest eenvoudige plattegronden
* Bouwt een constructie op basis van (mondelinge)aanwijzingen of een stappenplan/ handleiding
* Kent de kleuren rood, blauw, groen, geel, zwart, wit, oranje, paars, roze en grijs
* Maakt bij vouwen voorwerpen als een huis, etc. Maakt daarbij gebruik van een voorgemaakt stappenplan
* Redeneert over eenvoudige meetkundige problemen rond construeren
* Benoemt de vormen driehoek, vierkant, cirkel, rechthoek, bol en kubus
* Sorteert op basis van twee kenmerken, bijvoorbeeld kleur en vorm.
* Voert eenvoudige opdrachten uit met een spiegeltje, bv iets laten zien in de spiegel, figuren verdubbelen
* Maakt meetkundige patronen na. Ontdekt regelmaat in patronen en zet de regelmaat voort. Ontwikkelt een patroon waar een regelmaat in zit
* Redeneert over eenvoudige meetkundige problemen met vormen en figuren
Herkent begrippen als links, rechts, tegenover en tussen
Redeneert over eenvoudige meetkundige problemen rond oriënteren en lokaliseren.

Spel
Spel - 2a
Speelt een eenvoudig thematisch rollenspel. Neemt bewust een rol aan in het spel. Maakt zelf een samenhangend spelverhaal.
Spel - 2b
Speelt kring- en regelspellen. Deelt materiaal waarmee hij eigenlijk zelf wil spelen.
Speelt een gezamenlijk, interactief thematisch rollenspel. Spreekt met ander kind af wat ze in een (doe-alsof)spel gaan spelen.
Spel - 2c
Speelt een gezamenlijk, interactief thematisch rollenspel. Krijgt aandacht voor de verschillende rollen in een spel en wil van rol verwisselen. Kiest een ander op basis van gemeenschappelijke interesses.
Speelt gezelschapsspellen waarin overleg is met andere kinderen. Houdt zich aan de spelregels. Wijst een ander op de regels als die zich er niet aan houdt.